

Сергій Куценко

## ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ

*У статті досліджується проблема визначення психолого-педагогічних умов, сприятливих для удосконалення навчально-виховного процесу студента-хореографа, з метою результативного формування його творчого потенціалу засобами народно-сценічного танцю. Автором виділено ряд умов, серед яких визначне місце посідають: орієнтація педагогічного процесу на певні освітні принципи, що базуються на основі взаємодії навчання, виховання й розвитку на всіх етапах підготовки майбутнього вчителя хореографії; віра в себе та свої творчі сили; цілеспрямованість як уміння керуватись у своїх діях не випадковими прагненнями, а стійкими переконаннями; свобода в педагогічному творчому процесі як рушій творчого розвитку.*

**Ключові слова:** психолого-педагогічні умови, творчий потенціал, майбутній вчитель хореографії, народно-сценічний танець, принципи навчання і виховання, віра, цілеспрямованість, свобода.

Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя танцю є чи не найважливішим завданням кожного педагога-хореографа. Однак без чітко спланованої навчально-виховної діяльності вирішити дану проблему неможливо, так як рівень і якість творчої діяльності студентів-хореографів залежать не тільки від змісту освіти, а й від умов, в яких відбувається навчання і виховання.

Проблемі підготовки майбутніх учителів, розвитку їх творчих здібностей, формуванню творчого потенціалу присвячено багато психолого-педагогічних наукових досліджень. Вивченню творчої особистості, її потенційних можливостей та здібностей присвячені праці Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Д. Богоявленської, Н. Кузьміної, М. Лазарева, В. Моляко, М. Поташника, Е. Яковлевої; розвитку творчих здібностей майбутнього педагога роботи О. Євдокімової, Є. Калугіної, Г. Панченко, А. Рузаєва та ін.; психолого-педагогічним аспектам формування творчого потенціалу майбутнього фахівця приурочені дослідження В. Вербеця, І. Драча, О. Жури, С. Олійника, О. Чаплигіна, Р. Серьожнікової, Н. Устинової, С. Хмельковської, та ін.; формуванню творчого потенціалу майбутнього педагога в процесі вивчення мистецьких дисциплін присвячена низка наукових праць В. Воєводіна, Г. Гладишева, В. Орлова, В. Лихваря, О. Музики та ін.

Аналіз наукових праць дозволяє зробити висновки, що результат формування творчої особистості майбутнього вчителя танцю можна значно вдосконалити шляхом визначення та впровадження певних психолого-педагогічних умов у навчально-виховний процес.

Тому метою нашої статті є визначення основних психолого-педагогічних умов для результативного формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю.

Під психолого-педагогічними умовами розуміється така організація навчально-виховного процесу, що позитивно сприятиме гармонійному розвитку студента-хореографа та формуванню його творчого потенціалу засобами народно-сценічного танцю.

Однією з умов виступає орієнтація на певні освітні принципи.

Класифікація принципів навчання і виховання повинна базуватися на концепції взаємодії навчання, виховання і розвитку в процесі підготовки майбутнього вчителя хореографії:

– принцип постійної мотивації (передбачає неперервну мотивацію студента, зорієнтовану на пробудження певної потреби);

– принцип доступності та послідовності (передбачає побудову навчального процесу від простого до складного);

– принцип наочності (передбачає обширне використання посібників, технічних засобів навчання, ілюстративних матеріалів, що роблять навчально-виховний процес більш ефективним і цікавим);

– принцип зв'язку теорії з практикою (передбачає органічне поєднання необхідних теоретичних знань і практичних умінь та навичок у роботі зі студентами);

– принцип проблемності (являє собою послідовну і ціленаправлену постановку завдань перед студентами, вирішуючи які, вони під керівництвом педагога активно засвоюють нові знання, уміння та навички);

– принцип індивідуалізації (вимагає максимального врахування характерологічних (фізичних, психологічних, інтелектуальних, творчих) особливостей кожного студента);

– принцип самовираження (передбачає вільний прояв власних думок, дій, спроб творчого вираження, самостійності тощо);

– принцип виховання (сприяє становленню світогляду і впливає на поведінку студента, виробленню схильності до співпраці, наполегливості, працьовитості, ретельності, відповідальності тощо);

– принцип гуманізації виховання (передбачає створення умов для формування кращих якостей та розвитку здібностей студента, розкриття потенційних джерел її життєвих сил; повагу до особистості, її гідності, розуміння її запитів, інтересів);

– принцип результативності (передбачає постановку цілей навчання, прогнозування кінцевого результату);

– принцип міжпредметності (передбачає зв'язок навчальної програми з іншими видами мистецтва (музика, театр, образотворче мистецтво тощо)).

Цілком можливо, що дотримання запропонованих принципів, впроваджених у хід навчально-виховного процесу, сприятиме активному становленню майбутнього вчителя хореографії як професіонала з високим рівнем творчого потенціалу.

Невід'ємною частиною і дуже важливим завданням навчально-виховної діяльності, спрямованої на всебічний розвиток людини, за словами В. Сухомлинського, є віра у свої творчі сили, розум, волю, наполегливість. Адже відчуття своєї могутності – це крила вільнодумства людини [6, с. 105]. Тому черговою умовою процесу формування творчого потенціалу майбутнього вчителя танцю засобами народно-сценічного танцю є віра в себе, в свої творчі сили.

Віра завжди виступає результатом попередньої роботи свідомості, що спирається на здатність передбачати результати дій до того, як вони здійсняться, що виявляється в підвищеному радісному, веселому настрої, в стані благодушності, безтурботності, у вищому щасті.

Вище щастя людини саме й полягає в тому, що вона усвідомлює в собі творчі сили, бачить себе як творця [6, с. 472].

Вкрай важливим завданням педагога-хореографа на даному етапі формування творчого потенціалу студента на заняттях народно-сценічного танцю є його, по можливості, позитивна оцінка, а також відзначення успіхів як результату творчої діяльності майбутнього вчителя. Така тактика педагога позитивно впливатиме на посилення віри студента в себе, в свої творчі сили.

Силу віри у власні творчі можливості характеризує наявність:

- рішучості у виборі певних дій;
- впевненості у здійсненні конкретного вчинку;
- наполегливості в процесі реалізації творчого задуму;
- відсутності психологічних бар'єрів (низька самооцінка, надмірна самокритика, страх перед помилкою чи невдачею тощо);
- домінування власних переконань при нав'язуванні чужих припущень з метою впливу на кінцевий результат;
- орієнтації на досягнення поставленої мети за будь-яких умов.

Вагомою умовою, ідеальним і бажаним образом майбутнього результату діяльності від якого певною мірою залежить процес формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії, виступає бажана ціль.

Усвідомлення та формування цілі відкриває можливості при досягненні жаданих результатів, а також професійного та інтелектуального вдосконалення. Адже, для того, щоб домогтися чогось в певній діяльності, потрібно поставити перед собою певну ціль і поступово але цілеспрям-

мовано наблизитися до неї.

Цілеспрямованість – це конкретний стан особистості, який має за мету досягти кінцевого результату протягом певного терміну. Вона відкриває доступні шляхи реалізації особистості, через засоби, умови та методи діяльності. Визначається вона принциповістю та переконанням людини і відрізняється глибоким усвідомленням своїх завдань та необхідністю їх здійснювати. Спрямованість на ціль виявляється в умінні людини керуватись у своїх діях не випадковими прагненнями, а стійкими переконаннями.

Люди без чіткої цілі, без твердих переконань, принципів, якими б вони керувалися у своїй діяльності, часто перебувають під впливом випадкових бажань, йдуть під вплив інших.

Постановка цілей, певною мірою, звільняє приховані резерви особистості та спонукає до активної роботи над їх досягненням. Ставлячи перед собою ціль, людина усвідомлює передбачуваний результат дій, але відчуває боротьбу мотивів у виборі вирішення поставленого завдання.

Постановка нових завдань і цілей, зазначає Л. Єрмолаєва-Томіна, сприяє підтримці творчого потенціалу, оволодіння більш складними видами творчої діяльності, оскільки функціонування у відпрацьованому вигляді діяльності знижує енергетичний тонус і творчий потенціал [2, с. 215].

Отже, ціль – це усвідомлений образ передбачення результату, на досягнення якого спрямована дія, розуміння якої необхідне тоді, коли потрібно вибрати один з багатьох шляхів. Ціль передбачає оволодіння пізнавальними, моральними, естетичними діями та активності в них.

Тому, важливим завданням педагога, формуючи творчий потенціал студента-хореографа, постає дотримання умови націлювання студентів на бажаний, високий результат.

Не менш важливою умовою навчально-виховного процесу на шляху формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю є свобода.

Свобода в педагогічному процесі – це співтворчість педагога і студента у вирішенні нових освітніх і виховних завдань.

Мистецтво танцю – внутрішня, творча свобода особистості танцівника, яка спрямована на прояв бажаного результату через рух, пози, художній образ, емоції. Тому важливим завданням перед педагогом-хореографом постає раціональне співвідношення свободи та необхідності в навчально-виховному процесі студента-хореографа.

Свобода є певною мірою творчою активністю людини, яка надає можливості формулювати принципово нові цілі діяльності і вибрати оптимальні засоби їх реалізації. Свобода творчості забезпечує політ думки, знімаючи всі обмеження.

Розкутість творця – основна умова початку творчого процесу, а зосередженість і увага – основна умова, щоб не пропустити важливу,

потрібну і несподівану думку в ході творчого процесу. І так просвітається думка за думкою, поки одна з них виявиться прийнятною для подальшого її розвитку або розгортання в подробицях і варіантах. Як тільки одна з основних умов не дотримується або зникає – процес творчості загасає і повернутися в початковий стан неможливо [3, с. 54].

Отже, свобода – сила, притаманна життю; свобода творчості – це стан душі, коли руйнуються всі стереотипи і відбувається вільний перебіг творчого процесу.

Важливою є думка Л. Андрощук, що для процесу творчості велике значення відіграють людська воля та свобода, як внутрішня (особиста свобода), так і зовнішня (свобода в суспільстві) [1].

Педагогу-хореографу, організовуючи навчальний процес, необхідно створювати умови «зовнішньої» і «внутрішньої» свободи студента для більш продуктивної діяльності з орієнтацією на формування його творчого потенціалу. Це передбачає:

– гуманний характер стосунків між учасниками педагогічного процесу (Центральною ланкою такого типу стосунків має бути гомоцентризм (орієнтація на саму людину, її запити і потреби). Таке ставлення повинне характеризуватись повагою до гідності студента, людяністю тощо);

– відсутність «нездорової» критики (Постійні зауваження, погрози і покарання гальмують як педагогічний, так і творчий процес. Отже, на заняттях і репетиціях повинні переважати заохочення і похвала. Це аж ніяк не означає, що педагог-хореограф повинен проявляти панібратство. Це ставило б під питання його щирість та професіоналізм);

– можливість вибору (Як відомо, вибір завжди обмежує і, обмежуючи, спрямовує. Спрямовуючи творчу активність особистості майбутнього педагога-хореографа, вибір її мотивує, тобто енергетично забезпечує подальші вчинки. Вибір – шлях до творчої свободи, особистісного розвитку, індивідуальної неповторності, оригінальності процесу та результату творчої самореалізації);

– надання права на помилку без негативних наслідків (В умовах психологічної та творчої свободи з'являється можливість пропонувати різні, можливо навіть помилкові варіанти вирішення проблеми і не боятися бути осміяним. За таких умов активізується уява, фантазія і творче мислення, що дозволяє розглядати дану умову як необхідне для системи роботи педагога в процесі формування творчого потенціалу студентів);

– залагодження моментів зовнішньої тривожності, напруженості, внутрішньої самокритичності (Іноді при вивченні певного матеріалу не завжди все виходить з першого разу. Певну категорію студентів це призводить до вищезазначених результатів. В такому випадку в студентів-хореографів виникає почуття незадоволеності, невдачі, яке тисне на психіку і може затягнутися, а на наступних репетиціях негативно

позначатися. Завданням педагога виступає створення, можливо і навмисної, ситуації успіху. Таке відчуття вдалого застосування своїх сил дуже важливе, тому що студент відчуватиме межу свого вміння, – на що він вже здатний, а де ще треба попрацювати);

– формування психологічного клімату на заняттях (Під час занять або репетицій іноді виникає складне переплітання взаємин між студентами. Тому, для танцівників дуже важливо утримуватися від прояву особистих почуттів і думок, підпорядковуючи їх одній великій спільній меті – досягнути високого результату. Найважливіше завдання педагога – скерувати прояв емоцій в потрібне русло).

Наявність свободи в педагогічному процесі студента-хореографа з метою максимальної реалізації всіх його потенційних можливостей спрямовується на формування творчого типу особистості із задалегідь наміченими рисами та якостями. Але слід пам'ятати, при цьому свобода не ототожнюється із вседозволеністю. Вона означає можливість іти своїм власним шляхом, наскільки дозволяють конкретні обставини навчального процесу. Свобода нерозривно пов'язується із відповідальністю особистості за власний вибір. Вона може виражатися у виборі цілей діяльності, засобів досягнення мети.

Особливістю прояву свободи в контексті педагогіки хореографічного мистецтва виступає формування внутрішньо вільної, готової до життєвого самовизначення особистості, яка характеризуватиметься високим рівнем розвитку потреби в самоактуалізації, здатністю до саморегуляції діяльності та норм поведінки, прагненням до професійного росту, відкритістю новому досвіду й спрямованістю на творчий розвиток.

Розглядаючи умову свободи в педагогічному творчому процесі як рушій його творчого розвитку, визначаємо її вплив, як сприятливий для подальшого процесу формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії.

Отже, висока результативність процесу формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії певною мірою залежить від психолого-педагогічних умов, створених для учасників навчально-виховного процесу на заняттях теорії і методики народно-сценічного танцю. Психолого-педагогічними умовами успішного формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії є: орієнтація на певні принципи, що базуються на основі взаємодії навчання, виховання і розвитку; віра в себе та свої творчі сили; цілеспрямованість та особистісна свобода.

Широкоаспектна проблема формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії на заняттях народно-сценічного танцю не вичерпується проведеним дослідженням. Подальшого опрацювання потребує проблема визначення конкретних форм та методів діяльності в процесі вивчення народно-сценічного танцю як провідного засобу формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Андрощук Л. М. Місце творчості в процесі поетапного формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії [Електронний ресурс] / Л. М. Андрощук. – Режим доступу : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/1444/1/Місце%20творчості%20в%20процесі%20поетапного.pdf>. – Назва з екрану.
2. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учебное пособие для вузов / Л. Б. Ермолаева-Томина. – 2-е изд. – М. : Академический Проект: Культура, 2005. – 304 с.
3. Канов Г. А. Введение в основы творчества / Г. А. Канов. – Днепропетровск, 2010. – 67 с.
4. Кафедра хореографи ГИТИСа: вчера, сегодня, завтра... / под. ред. В. А. Тейдер. – М. : ГИТИС, 1996. – 237 с.
5. Кравчук П. Ф. Формирование творческого потенциала личности в системе высшего образования : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук / Павлина Феодосьевна Кравчук. – М., 1992. – 20 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1 – 654 с.